GuyAI
מבית GOOL בגרויות

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: חורף מאוחר תשפ"א, 2021
מספר השאלון: 22262
קובץ: תשובות סופיות

היסטוריה

שאלון 22262 (אקסטרניים, בית שני)

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעה וחצי.
ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה פרק אחד ובו ארבע שאלות.
ענה על שתי שאלות.
מן השאלות שתבחר לענות עליהן, חובה לבחור לפחות שאלה אחת שיש בה מקור.
(2 × 50) סך הכול — 100 נקודות.
שים לב: תלמיד שאושר לו מבחן מותאם אינו חייב לבחור בשאלה שיש בה מקור.
ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
ד. המלצה לחלוקת זמן: כ־40 דקות לכל שאלה.
כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.
ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

תשובות סופיות

בית שני — מעם מקדש לעם הספר

שאלה 1

א. התפיסה של שליט: הורדוס היה שליט חדשן, נועז ובעל ראייה רחבה, שמדיניותו היטיבה עם העם היהודי ותרמה לו, ולכן ראוי להעריך אותו ולא רק לגנות אותו ("הורדוס היה שליט בעל דמיון ועין רואה"; "אחד המחדשים המדיניים עַזֵּי הלב וחריפי השכל הגדולים, שקמו לעם היהודי"; "ההיסטוריון של ימינו חייב לכנותו בשם היאה לו: הורדוס מלך ישראל"). שתי פעולות מן הקטע: (1) פיתוח דרכי המסחר ומרכזים עירוניים, שהביאו עושר לממלכה – "הרבה שָׁקַד המלך גם על פיתוח דרכי המסחר", "הבין את הצורך הדוחק במרכזים עירוניים לפיתוח מסחר הארץ"; (2) פיתוח ירושלים כמרכז סחר הפנים, כמקום מגורים לתושבים רבים וכמקום נוח לעסקים – "השתדל לסייע לה על ידי פיתוח העיר גם מצד יכולתה לשמש מקום מגורים לתושבים רבים וגם מצד רווחתם של עסקים". (מקובל גם: קידום החקלאות והעושר – "החקלאות לא הייתה המקור היחיד לעושר שהביא שלטונו של הורדוס".)

ב. בעיני בני תקופתו: שליט רשע, אכזר ועריץ, שמעשיו עוררו זוועה ובוז, ושנחשב זר ולא מלך יהודי של ממש ("שנתמלאו זוועה ושאט נפש [בוז] למראה דרכיו ומעשיו של המלך"; "את הזוועות שמרו לדורות"; "הורדוס הרשע" ו"העבד האדומי"). שתי דוגמאות מן הידע: (1) רדף וחיסל את בית חשמונאי ותומכיו – אריסטובולוס השלישי, הורקנוס השני, אשתו מרים החשמונאית ובניו ממנה; (2) משטר עריצות וטרור – איסור כינוסים, רשת מרגלים, כליאת חשודים במבצרים, הוצאה להורג של מתנגדים, ובהם רבים מחברי הסנהדרין שתמכו ביריבו, ומינוי והדחה של כוהנים גדולים כרצונו. (מקובל גם: מוצאו האדומי ואימוץ מנהגים זרים – משחקים ותחרויות בנוסח היווני־רומי ומקדשים לכבוד הקיסר בקיסריה ובסבסטי; העלאת הצעירים שהורידו את נשר הזהב משער המקדש על המוקד.)

שאלה 2

א. מן הקטע: (1) המתח בין החזון היהודי של עצמאות מדינית והאמונה ש"אין ליהודים אדון מלבד האלוהים" ובין המציאות של שלטון רומי, שבה "יהודה הייתה רק אחת מהפרובינציות הרבות הנתונות למרותה" – אי־השלמה עם אובדן החירות המדינית ועם השלטון הזר; (2) התעצמות האמונה המשיחית – "התגברות התקווה המשיחית ובציפייה לגאולה הקרובה", ש"הפיחה ביטחון בלב הלוחמים היהודים" ויצרה ציפייה ל"התערבות אלוהית". מן הידע: (3) העריצות של הנציבים ופגיעתם בדת ובמקדש – פילטוס (סמלי הצבא בירושלים, כספי המקדש לאמת המים), פלורוס (17 כיכר מאוצר המקדש וטבח בירושלים, 66 לספירה); (4) העוינות בין יהודים לנוכרים והעדפת הנוכרים בידי השלטון – המהומות בקיסריה (66 לספירה). (מקובל גם: מצוקה כלכלית – מיסים כבדים, קיטוב חברתי, נישול מאדמות ואבטלה; צמיחת קבוצות הקנאים; היעדר מנהיגות יציבה ושחיתות בכהונה הגדולה; המתח בין חיילים רומאים ליהודים; ניסיון קליגולה להציב את פסלו במקדש.)

ב. כלכלי: הרס יישובים רבים, שדות ויערות והשחתת היבול; הפקעת קרקעות של יהודים בידי השלטון הרומי ומכירתן או החכרתן לאחרים (למשל יישוב חיילים משוחררים באמאוס – מוצא); "מס היהודים" – שתי הדרכמות שכל יהודי שילם למקדש הועברו למקדש יופיטר ברומא; מיסים ועבודות כפייה; אובדן ההכנסות שהיו קשורות למקדש ולעלייה לרגל. דמוגרפי: אבדות כבדות בנפש – רבים נהרגו בקרבות, ברעב ובמגפות (המספרים במקורות הקדומים מוגזמים); רבים נשבו ונמכרו לעבדות, ושבויים נלקחו לרומא; התמעטות האוכלוסייה היהודית בארץ, והתרוקנות ערים מיהודים והתיישבות נוכרים בהן (קיסריה).

שאלה 3

א. מדוע משבר: (1) המקדש היה מרכז עבודת ה' והמקום היחיד להקרבת קורבנות – עם חורבנו לא היה אפשר לקיים חלק ניכר מן המצוות (קורבנות, כפרה ביום הכיפורים, עלייה לרגל בשלוש הרגלים); (2) העם נשאר בלי מרכז רוחני־דתי ולאומי ובלי מוסדות ההנהגה שישבו בו (הכהונה, הסנהדרין); (3) התקוות המשיחיות שהאל יציל את מקדשו ואת עמו התבדו – עלתה השאלה אם האל נטש את עמו. שני ביטויים: (1) אבלות קיצונית וסגפנות – "רבו פרושין בישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין" זכר לקורבנות ולנסכים שבטלו (ורבי יהושע התנגד להם); (2) ייאוש ושאלות קשות על צדקת האל ועל עתיד העם – ספרות החזון שנכתבה אחרי החורבן (חזון ברוך, חזון עזרא) שואלת מדוע הניח האל לגויים להחריב את מקדשו; תחושה שאין כפרה בלי קורבנות. (מקובל גם: חשש מעזיבת היהדות ומהתבוללות; התפוררות קבוצות שקיומן היה קשור למקדש, כמו הצדוקים.)

ב. (1) שיקום מוסדות ההנהגה ביבנה – רבן יוחנן בן זכאי הקים מרכז ובית דין ביבנה, ובימי רבן גמליאל קמו בה הנשיאות ובית הדין הגדול (הסנהדרין) – סייע: מילא את חלל ההנהגה שנוצר עם החורבן, ונתן לעם מרכז מוסמך שקבע הלכה אחידה לכל היהודים (למשל קידוש החודש ועיבור השנה – לוח מועדים אחיד). (2) העברת המרכז הדתי מן המקדש אל בית הכנסת והתפילה – ביסוס התפילה בזמנים קבועים כתחליף לקורבנות וקביעת נוסח קבוע לתפילת שמונה עשרה – סייעה: אפשרה לעבוד את ה' ולכפר על חטאים בכל מקום, בלי מקדש, ולשמור על קהילה מלוכדת. (מקובל גם: תקנות ריב"ז – תקיעה בשופר בראש השנה שחל בשבת ביבנה, נטילת לולב בכל מקום כל שבעת ימי החג "זכר למקדש"; גיור בלי קורבן; חיזוק לימוד התורה ובתי המדרש; עקרון "גמילות חסדים" ככפרה במקום הקורבנות.)

שאלה 4

א. סיבות (שלוש): (1) תוכנית הקיסר אדריאנוס להקים על חורבות ירושלים עיר רומית אלילית – איליה קפיטולינה – שחיסלה את התקווה לבניין ירושלים והמקדש; (2) גזרות אדריאנוס – איסור מילה, שנתפס כפגיעה בברית בין העם לאלוהיו; (3) ציפיות משיחיות – בר כוכבא נתפס כמלך משיח, ורבי עקיבא תמך בו. (מקובל גם: המצב הכלכלי הקשה – הפקעת קרקעות, מיסים כבדים, עבודות כפייה ואספקת מזון לצבא; השנאה לשלטון הרומי; תמיכת חכמים; מרד התפוצות.) שלבים: (1) הכנות חשאיות וממושכות – מערות מסתור, ביצור יישובים וצבירת נשק; (2) פרוץ המרד (132 לספירה) והצלחה בתחילתו – הרומאים הופתעו, המורדים השתלטו על חלק ניכר מיהודה והקימו שלטון עצמאי (בר כוכבא "נשיא ישראל", מטבעות "לחרות ירושלים"); (3) המתקפה הרומית – אדריאנוס שלח צבא גדול בפיקוד יוליוס סוורוס, שדחק את המורדים, הרעיב אותם וכבש את מעוזיהם אחד אחד; (4) סוף המרד – נפילת ביתר (135 לספירה, בקירוב), מות בר כוכבא, ורדיפת המורדים שמצאו מחסה במערות מדבר יהודה.

ב. סיבה לכישלון: עליונות צבאית ומספרית של רומא ואסטרטגיה רומית נבונה – אדריאנוס ריכז כוחות גדולים מרחבי האימפריה בפיקוד יוליוס סוורוס, שנמנע מקרבות פתוחים, תקף קבוצות קטנות, ניתק את המורדים מאספקה, דחק אותם להתבצר וכבש את מעוזיהם בזה אחר זה, עד נפילת ביתר. (מקובל גם: המורדים לא קיבלו סיוע מבחוץ; פיצול פנימי – חיכוכים בין בר כוכבא למפקדיו, מחלוקת בין החכמים.) שתי תוצאות: (1) דמוגרפית – אבדות רבות, מכירת רבים לעבדות, יהודה התרוקנה כמעט מיהודים ומרכז היישוב עבר לגליל; (2) מדינית – ירושלים נבנתה כעיר אלילית בשם איליה קפיטולינה ונאסר על היהודים להיכנס אליה, ושם הפרובינקיה שונה מיהודה לסוריה־פלשתינה. (מקובל גם: כלכלית – הרס יישובים, הפקעת קרקעות ומיסים כבדים; דתית – גזרות דת: איסור לימוד תורה ומילה, הוצאת חכמים להורג ובהם רבי עקיבא; עזיבת חכמים את הארץ וירידת מעמדה מול המרכז בבבל.)

כל הבגרויות בהיסטוריה עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/history